

DESPRE TRATATUL LUI RADU MIHNEA CU ORAȘUL BRAȘOV DIN 12 SEPTEMBRIE 1611

În studiul de față ne propunem să analizăm problema datării corecte a tratatului încheiat între Radu Mihnea și orașul Brașov. De acest fapt depinde explicarea mai multor detalii care țin de contextul intern și extern al acelei perioade. O datare eronată duce în mod evident la emiterea unor ipoteze greșite. Indiciul principal în cazul datării tratatului îl reprezintă luna, ziua și anul în care el a fost emis. Toate aceste cifre, scrise în chirilică, se pot observa în act foarte ușor. Problema este, cum s-a ajuns la o perpetuare a erorii de aproape un secol în istoriografia românească? Acestea ar fi explicațiile: primul care a publicat integral textul tratatului a fost N. Iorga. Eroarea făcută de marele istoric fie n-a fost observată, fie a fost trecută cu vederea. Astfel, dacă au mai apărut culegeri de documente, care să conțină tratatul amintit, acestea au preluat automat datarea lui N. Iorga. Trebuie de făcut însă și altă precizare. Aspectele cronologice legate de începutul anului în diplomatica românească au fost clarificate definitiv abia după cel de-al doilea război mondial¹. În perioada postbelică tratatul a fost publicat pentru prima oară cu data corectă, dar din inerție și ignoranță în istoriografie s-a perpetuat datarea eronată. Unele culegeri de tratate apărute după al doilea război mondial pur și simplu au preluat datarea din perioada anterioară fără să o mai supună unei analize critice. Transpus pe un plan mai larg acest exemplu pune încă o dată problema modului în care la noi mai sunt editate documentele. Editarea lor ar trebui să se facă după formele arhivistice originale, fotocopii sau xerocopii și doar în cazul în care, din diferite motive, acestea nu s-au păstrat, să se apeleze la edițiile anterioare. În caz contrar, există pericolul ca o eroare să persiste chiar și un secol, așa cum s-a întâmplat cu tratatul încheiat între Radu Mihnea și orașul Brașov.

În anul 1899, N. Iorga a publicat *Socotelile Brașovului*, în care a fost editat și tratatul lui Radu Mihnea cu Brașovul. Iată ce spunea N. Iorga despre acest act: „Arhivele Brașov posedă încă intact splendidul pergament cu înflorituri colorate, care e cel dintâi tratat scris românește: „legătura” încheiată de Radu Mihnea cu vecinii săi brașoveni...”

Originalul e scris într-o scrisoare foarte îngrijită și artistică. Dedesupt e monograma domnului. Pecetea cu cei doi sfinți tutelari și legenda: **ІѠ РАДѦА ВОЕВОД, СЪНЬ МИХНѦ ВОЕВОД, БОЖІЕ МИЛОСТІЕ, ГОСПОДИНЪ ЗЕМЛЕ БЛАШКОЕ**, e atârnată cu un șnur roșu - alb - verde. Pe dos e însemnat „*Des Radul Wayda sein Confederation mitt der Stadt Cron Anno 1612, 12 septembris*”. N. Iorga subscrie acestei însemnări susținând că tratatul dintre Radu Mihnea și Brașov a fost încheiat la 12 septembrie 1612,² cu toate că vâleatul scris cu cifre slavonești (▲ZY<3) indică anul 7120.

În *Studii și documente*, vol. IV, N. Iorga a pus încheierea acestui tratat pe seama disputei pentru scaunul Transilvaniei dintre Gabriel Báthory și Andrei Géczy. Iată ce spunea marele istoric: „Potrivit cu tratatul, Radu trimise călări

¹ Vezi, în acest sens, I. Ionașcu, *Cronologia documentelor din Moldova și Țara Românească*, în *Documente privind Istoria României. Introducere*, vol. I, București, 1956, p. 416-419.

² N. Iorga, *Socotelile Brașovului*, în „*Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice*”, seria II, tomul XXI (1898-1899), p. 109-270, p. 131-132.

de ai săi lui Göczy pe un timp când marele vizir, care încercase întâiu să apere pe Báthory, fusese convins de caimacam că nimic nu trebuie făcut pentru a-l mântui. Dar purtarea oamenilor săi fu aceeași ca și în trecut. În septembrie ei împiedicaseră luarea Râșnovului ce fusese cuprins de principe, iar la 16 octombrie, fugind înaintea dușmanului la Feldioara, nu numai că zădărniceau planurile de instalare ale lui Göczy la Alba-Iulia, dar aduseseră o adevărată catastrofă, în care pieri Weis”³.

Textul tratatului a fost republicat de către N. Iorga în 1905 în volumul X din *Studii și documente. Brașovul și românii*. În paranteze pătrate au fost traduse părțile scrise în slavonă, printre care „Am scris eu, Ieremia logofăt, în luna septembrie, 12 zile, anul de la Adam 7120 â 1612” (sic!)⁴. Un rezumat al acestui act a fost publicat și în volumul XV, partea a II-a, din colecția *Hurmuzachi*. Actul este datat iarăși cu anul 1612⁵.

În anul 1938 a fost editată *Condica tratatelor și a altor legăminte ale României*⁶, unde tratatul încheiat dintre Radu Mihnea și orașul Brașov apare la anul 1612.

În anul 1940, I. Lupaș a editat volumul *Documente istorice transilvane*, unde a inclus și tratatul lui Radu Mihnea cu Brașovul. Editorul volumului menționează că pe verso-ul documentului apare inscripția „Des Radul Wayda sein Confederation mitt der Stadt Cron, anno 1612, 12 septembris”, iar actul este emis „în luna septembrie 12 zile anul de la Adam 7120 â 1612”⁷.

În perioada postbelică, în urma unor preocupări de sistematizare a documentelor interne, a apărut colecția de *Documente privind istoria României (DIR)*⁸. În volumul II (1611-1615) al *Documentelor privind istoria României*, veacul XVII, Țara Românească, a fost editat și tratatul lui Radu Mihnea cu Brașovul⁹. De această dată actul a fost datat cu anul 1611, an cu care îl întâlnim și în *Catalogul documentelor românești de la Brașov*¹⁰.

Cu toate că aceste două volume au anul corect al emiterii actului, în istoriografia românească s-a încetățenit datarea eronată propusă pentru prima dată de N. Iorga la 1899. Cauzele acestei ignorări pot fi de altfel bănuite. Catalogul documentelor de la Arhivele Statului Brașov este destinat mai mult pentru uz intern, iar colecției DIR i-a fost contestat profesionalismul și nivelul academic¹¹.

³ Idem, *Studii și documente cu privire la Istoria Românilor*, vol. IV, București, 1902, p. CVI.

⁴ *Ibidem*, vol. X, 1905, p. 284-286.

⁵ *Documente privitoare la Istoria Românilor*, culese de Eudoxiu Hurmuzaki, volumul XV. Acte și scrisori din arhivele orașelor ardelene (Bistrița, Brașov, Sibiu), publicate după copiile Academiei Române de N. Iorga, partea II (1601-1825), București, 1913 p.856, nr. MDCCVIII.

⁶ *Condica tratatelor și a altor legăminte ale României. 1354 1937*, întocmită sub auspiciile Ministerului Afacerilor Străine de F.C. Nano, vol. I, Partea istorică (De la 1354 până la Unirea Principatelor), București, „Monitorul Oficial”, 1938, p.42, nr. 200.

⁷ I. Lupaș, *Documente istorice transilvane*, vol. I (1599-1699), Cluj, 1940, nr. 47, p.96-98

⁸ Despre activitatea colectivului de editare a documentelor interne a colecției *DIR*, în Violeta Barbu, *Istoria unei colecții: Documenta Romaniae Historica*, în SMIM, volumul XVII, 1999, p.39-43.

⁹ *DIR*, B, Țara Românească, veacul XVII, vol. II (1611 1615), București, 1951, p.13-14, nr. 16.

¹⁰ *Catalogul documentelor românești din Arhivele Statului Brașov*, vol. I (1521-1799); la alcătuirea catalogului au colaborat C.A. Stoide, Melania Runceanu, Candid Mușlea, Dumitru Limona, Ion Danciu, Vera Vinițchi, Eugenia Barna și Violeta Stanciu, Studiu introductiv de C.A. Stoide, București, Direcția Generală a Arhivelor Statului, 1955, p. 2, nr. 6.

¹¹ Violeta Barbu, *op. cit.*, p.40-41.

În anul 1975 a apărut o culegere de tratate internaționale ale României¹², prezentate în rezumat. În această culegere tratatul încheiat între Radu Mihnea și Brașov este menționat la 12 septembrie 1612¹³. Constantin Rezachevici indică însă corect anul în care a fost încheiat tratatul dintre Radu Mihnea și Brașov; totuși, în locul zilei de 12 septembrie apare ziua de 14 septembrie¹⁴. *Dicționarul diplomatic*, publicat în anul 1979, menționează documentul la 12 septembrie 1612¹⁵. În *Dicționarul cronologic de politică externă a României*, tratatul apare menționat la anul 1612. Secțiunea, începând cu secolul al VII-lea și până în anul 1820, a fost elaborată de Nicolae Stoicescu¹⁶. În ediția a IV-a a *Istoriei românilor din Dacia Traiană*, vol. III, același Nicolae Stoicescu l-a corectat pe A.D. Xenopol atunci când autorul sintezei a pomenit despre tratatul lui Radu Mihnea cu Brașovul. El a pus între paranteze pătrate anul „21 septembrie 1611 <1612>”¹⁷. Dar asupra acestui aspect ne vom mai întoarce. În același an, 1988, Ion Toderașcu a publicat lucrarea *Unitatea românească medievală*, unde tratatul încheiat de Radu Mihnea cu orașul Brașov este menționat la anul 1612¹⁸.

În anul 1986, în „Revista Istorică”, Ștefan Andreescu a publicat un studiu amplu despre Radu Mihnea, lucrare care a fost inclusă în culegerea *Restitutio Daciae*, vol. II, apărută în 1989¹⁹. Autorul leagă încheierea acestui tratat de acțiunea lui Andrei Géczy împotriva lui Gabriel Báthory care a fost înfrânt la Feldioara la 16 octombrie 1612. „În acest context se înscrie tratatul lui Radu Mihnea cu Brașovul din 12 septembrie 1612, cu textul redactat în limba română”²⁰.

Problema datării corecte a tratatului voievodului muntean cu Brașovul are o importanță mare pentru explicarea evenimentelor petrecute la nordul Dunării în perioada anilor 1611-1612. Așa cum am văzut mai sus, în privința încheierii tratatului există două datări, din păcate însă în istoriografie s-a încetățenit datarea eronată a actului, cea de 1612.

În paleografia chirilică și slavonă cifrele sunt indicate prin litere; or, în cazul dat, actul este emis în anul #ZR<K, adică 7120. Acest an a fost indicat sub diferite forme în toate edițiile complete ale tratatului. Conform calendarului românesc medieval, anul începea la 1 septembrie. Pentru a afla anul de la Hristos, din văleat se scade 5508, dacă această dată este până la 1 septembrie,

¹² Ion Ionașcu, Petre Bărbulescu, Gheorghe Gheorghe, *Tratatele internaționale ale României. 1354-1920*, Texte rezumate, adnotări, bibliografie, București, 1975.

¹³ *Ibidem*, p. 98, nr. 244.

¹⁴ Constantin Rezachevici, *Radu Șerban și epoca sa*, Rezumatul tezei de doctorat, București, 1978, p. 16. Idem, *Politica internă și externă a țărilor române în primele trei decenii ale secolului al XVII-lea (I)*, în „Revista de Istorie”, XXXVIII (1985), nr. 1, p. 12..

¹⁵ *Dicționar diplomatic*, Colectiv de coordonare: Petre Bărbulescu, Ionel Cloșcă, Nicolae Ecobescu, Nicolae Forino, Dinu C. Giurescu, Edwin Glaser, George Macovescu, Romulus Neagu, Traian Silea, București, 1979, p. 861.

¹⁶ *Politica externă a României. Dicționar cronologic*, autori Mircea Babeș, Cristian Popișteanu, Valeriu Stan, Ion Calafeteanu, Șerban Rădulescu - Zoner, Nicolae Stoicescu, București, 1986, p. 70.

¹⁷ A.D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. III, ediția a IV-a. *De la moartea lui Petru Rareș până la Matei Basarab și Vasile Lupu*, Text stabilit de Nicolae Stoicescu și Maria Simionescu, Note, comentarii, prefață, indice și ilustrația de Nicolae Stoicescu; Glosar de Maria Simionescu, București, 1988, p. 333.

¹⁸ Ion Toderașcu, *Unitatea românească medievală*, București, 1988, p. 203; Capitolul, în care este vorba despre tratat, revăzut și inclus în lucrarea din 1988, a fost publicat anterior; Idem, *Alianța politico-militară dintre Țările Române în Evul Mediu. Idee și faptă*, Iași, 1984, p. 54-55.

¹⁹ Ștefan Andreescu, *Radu Mihnea Corvin domn al Moldovei și Țării Românești*, în „Revista Istorică”, XXXIX (1986), nr. 1, p. 12-30; nr. 2, p. 119-136; Idem, în *Restitutio Daciae*, vol. II, București, 1989, p. 35-84.

²⁰ *Ibidem*, p. 66, nota 24.

și 5509, dacă aceasta este după 1 septembrie. În cazul dat din văleatul 7120 septembrie 12, scăzând 5509 vom avea anul 1611 septembrie 12, ceea ce schimbă datele problemei.

În cele ce urmează ne vom opri asupra contextului intern și extern al încheierii tratatului între Radu Mihnea și orașul Brașov din 12 septembrie 1611, a cărui cunoaștere se impune în cazul de față.

Acțiunea lui Gabriel Báthory de la sfârșitul anului 1610 avea să tulbure echilibrul de forțe stabilit în teritoriile de la nord de Dunăre. Preluând puterea în Țara Românească Gabriel Báthory a renunțat să se mai despartă de ea și imediat a întreprins măsuri pentru confirmarea stăpânirii sale la sud de Carpați²¹. În plus, odată instalat pe tronul Țării Românești, a început să facă demersuri pentru numirea în scaunul Moldovei a lui Ștefan Bogdan, fiul lui Iancu Sasul, în locul lui Constantin Movilă. Scrisoarea trimisă acestuia este plină de ambiții, principele transilvan situându-se în postura de stăpân al tuturor celor trei țări române²². Totodată, invazia în Țara Românească, scoaterea din domnie a lui Radu Șerban și dorința de a instala în scaunul Moldovei pe Ștefan Bogdan au însemnat deschiderea ostilităților în întreg spațiul românesc. Toate marile puteri ale vremii s-au văzut nevoite să intervină într-o asemenea dispută pentru înclinarea balanței în favoarea lor. La 11 ianuarie 1611, Costantin Movilă îi scrie lui Andrei Doczy despre atitudinea răuvoitoare a lui Gabriel Báthory care dorea să ocupe și Țara Românească și Moldova; el se declara gata să-l întâmpine pe Gabriel Báthory cu arma în mână²³. Din acel moment conflictul depășea practic cadrul strict al Țării Românești și se întindea și asupra Moldovei.

Acțiunea diplomatică a lui Gabriel Báthory la Poartă condusă de Paul Keresztesy urmărea numirea fratelui lui Gabriel Báthory domn în Țara Românească și a lui Ștefan Bogdan în Moldova. De partea cealaltă însă, dacă soluția cu Ștefan Bogdan pentru Moldova pe moment era salutăată la Poartă, atunci cea propusă pentru Țara Românească a trezit suspiciuni și a fost respinsă²⁴. Demnitarii otomani nu puteau accepta ca principele Transilvaniei să-și depășească atribuțiile sale de vasal și să devină *de facto* un suveran peste toate cele trei țări române. Asta i-ar fi sporit puterea, iar pe viitor ar fi putut aduce multe complicații atât pe plan intern cât și pe plan extern. De aceea, la 5 februarie 1611, domn al Țării Românești este numit Radu Mihnea, care după o audiență solemnă la Poartă, a pornit împreună cu Ibrahim pașa spre Țara Românească²⁵.

Cu toate acestea, sosirea noului domn în Țara Românească a întârziat. Și acest fapt nu poate fi considerat întâmplător. Pornind de la dreptul învingătorului, se pare că Gabriel Báthory a reușit să-i convingă, la un moment

²¹ La 7 ianuarie 1611 Gabriel Báthory trimite la sultanul Ahmed I pe Paul Keresztesy împreună cu ceaușul Ibrahim pașa prin care explică motivele campaniei sale la sud de Carpați și totodată cere confirmarea pentru stăpânirea Țării Românești (*Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, vol. VIII. Acte și scrisori, publicate de Andrei Veress, București, 1935, p. 114, nr. 93 (în continuare: Veress, *Documente*, VIII) despre copia acestei scrisori vezi *Documente privitoare la Istoria Românilor*, culese de Eudoxiu Hurmuzaki, vol. IV, partea a II-a (1600-1650), București, 1884, p. 313-315, nr. CCCXXI. (în continuare: Hurmuzaki, *Documente*, IV/2).

²² În cadrul aceleiași misiuni, Paul Keresztesy primește porunca să meargă la Ștefan Bogdan și să-i comunice că Gabriel Báthory l-a numit domn al Moldovei în locul lui Constantin Movilă (Veress, *Documente*, p. 115, nr. 94).

²³ *Ibidem*, p. 116-121, nr. 96.

²⁴ *Ibidem*, p. 128-132, nr. 101.

²⁵ *Ibidem*, p. 128-132, nr. 101; Hurmuzaki, *Documente*, IV/2, nr. CCCXX, p. 312.

dat, pe otomani să-l lase stăpân în Țara Românească. La 10 februarie 1611, adică la cinci zile de la știrea investirii lui Radu Mihnea, Ștefan Chethy i-a scris lui Andrei Doczy că sultanul a trimis steagul lui Gabriel Báthory, care s-ar fi împăcat cu moldovenii, iar o parte a curtenilor lui Radu Șerban ar fi trecut de partea lui²⁶. În același context, la 12 februarie, Francisc Nagymihalyi și Sigismund Pechy scriau de la Satu Mare palatinului Ungariei, George Thurzo, cum că Báthory a plecat din Târgoviște la București unde trebuia să i se înmâneze steagul de domnie²⁷. În aceeași perioadă Gabriel Báthory a întreprins măsuri în ceea ce privește neutralizarea reacției Poloniei la evenimentele petrecute în Țara Românească. El a răspuns scrisorii lui Stanislav Golski, palatinul voievodatului Rusiei, în care îl asigură de bunăvoința sa față de regele Poloniei, dar totodată se arată supărat pe aceia care l-au adăpostit pe Ștefan Kendi, adversarul său. Se declara gata să reînnoiască actul de confederație cu Republica Polonă. Actul din Țara Românească Gabriel Báthory l-a motivat prin contracararea acțiunii lui Radu Șerban care ar fi dorit, la rândul lui, să invadeze Transilvania. Cerea ca Polonia să se mențină neutră și să nu intervină în disputa din Țara Românească, ajutându-l pe Radu Șerban, care era la acea vreme adăpostit în Moldova²⁸. În acest fel se părea că planurile lui Gabriel Báthory erau îndeplinite. Totuși, evoluția ulterioară a evenimentelor a infirmat aceste așteptări.

A fost mult mai ușor să cucerească Țara Românească decât s-o mențină. Oștirile lui Gabriel Báthory au înțeles că a venit momentul recompensei pentru eforturile lor și îndată au trecut la jafuri cumplite²⁹.

Pomeniți într-o asemenea situație critică, cu țara aflată sub o ocupație cruntă, boierii munteni s-au văzut nevoiți să caute soluții care ar fi putut salva țara de un dezastru cumplit. Singura modalitate de a opri cumplita opresiune din partea armatelor lui Gabriel Báthory era să-l alunge pe acesta din țară.

²⁶Veress, *Documente*, VIII, p. 133-134, nr. 103.

²⁷*Ibidem*, p. 134-135, nr. 104.

²⁸ Scrisoarea a fost redactată la 15 februarie 1611 (*Ibidem*, p. 136-139, nr. 105).

²⁹ Există numeroase mențiuni despre dezastrul provocat de trupele lui Gabriel Báthory în Țara Românească: *Istoriile domnilor Țării Românești de Radu Popescu vornicul*, introducere și ediție critică întocmite de Const. Grecescu, București, 1963, p.82: „Că în trei luni au șezut proclutul în țară, jefuind, prădând, arzând, care nevoie n-au fost, nici va mai fi pe pământul nostru”; *Istoria Țării Românești. 1290-1690. Letopiseșul cantacuzinesc*, ediție critică întocmită de C. Grecescu și D. Simonescu, București, 1960, p. 87: „Iar Batir Gabăr s-au tăbărât la scaunul Tirgoviștii, șăzind aicea în țară 3 luni, dînd voie oștilor de au prădat toată țara și toate mănăstirile, cît n-au mai rămas nimic în țară. Nici altă dată n-au mai fost aicea în țară răutate și jaf ca atuncea.”; Matei al Mirelor, *Povestirea pe scurt despre neașteptata cădere din domnie a lui Șerban-vodă zis și Radu, și venirea în Țara Românească a lui Radu-voievod, fiul lui Mihnea*, în N. Iorga, *Manuscripte din biblioteci străine relative la Istoria Românilor*, în A.A.R.M.S.I., tom XXI, seria II, tomul XXI, 1899, p. 1-27, p. 19: „și câte ticăloșii și vărsări de sânge și profanări de biserici și jafuri de mănăstiri s-au făcut, nu se pot spune cu de-amănuntul și istorisi pe larg”; *Istoria celor petrecute în Țara Românească începând de la Șerban voievod până la Gavriil voievod compusă de presfințitul între arhieriei mitropolitul Mirelor, domnul Matei din Pogoniana*, în Al. Papiu - Larian, *Tesauru de monumente istorice*, I, București, 1862, p. 332: „Țara nu a mai suferit de la altul atâtea rele niciodată nu s-a mai văzut așa de înfricoșată măcelărire de vite și de oameni, trei luni rămase în țară, de o pradă și strică curți și mănăstiri” (în continuare: *Tesaur* I). Într-o scrisoare a lui Ioan Vetesi către căpitanul Andrei Doczy din 17 februarie 1611 se spune că oștirile lui Gabriel Báthory „făc prădăciuni mari mai ales în mănăstiri unde așează caii” (Veress, *Documente*, VIII, p. 139-143, nr. 106). Jafurile cumplite ale oștirilor maghiare sunt menționate și în actele interne, iată doar câteva dintre ele „când a venit craiul cu ungurii și a prădat toată țara”, (*DIR*, B, veac XVII, vol. II, p. 3, nr. 3); „când a trimis Domnul Dumnezeu răutățile aici cu unguri și haiduci, cu Bator Gabor” (*DIR*, B, veac XVII, vol. II, p. 272, nr. 245); „a venit Bator Gabor, craiul unguresc cu mare oaste aici în țară în zilele lui Șerban voievod și a robît toată Țara Românească”, (*DIR*, B, veac XVII, vol. II, p. 292, nr. 308).

Cum aceasta nu era posibil prin forța armelor, ei au recurs la măsurile diplomatice. Astfel, la inițiativa mitropolitului Luca, a fost formată o delegație din boierii munteni care a mers la Poartă și l-a cerut domn pe Radu Mihnea. Este greu de admis că într-o altfel de situație boierii munteni ar fi procedat astfel. Fiu de renegat, protejat al Porții, acesta nu putea fi agreat de țară, dar în condițiile fărădelegilor săvârșite de armatele lui Gabriel Báthory aceasta era singura soluție pentru salvarea țării de un dezastru și mai mare. Trebuie amintit că la acea vreme Radu Mihnea era singurul favorit al Porții pentru scaunul Țării Românești³⁰. Decizia Porții în acest sens nu s-a lăsat așteptată. Ea a decis în definitiv să-i ofere scaunul Țării Românești lui Radu Mihnea pentru a pune capăt jafului armatelor principelui transilvănean în Muntenia, dar și pentru a contracara eventualele reacții de din afară. În plus, prin cererile boierilor munteni se stabilea și legitimitatea înscăunării lui Radu Mihnea, iar prin aceasta și restabilirea influenței otomane în Țara Românească, diminuată de acțiunile lui Mihai Viteazul, iar mai târziu ale lui Radu Șerban. De aceea, din aventura principelui transilvănean Poarta ieșea cea mai câștigată. Lui Gabriel Báthory nu-i rămânea altceva decât să se conformeze și să părăsească țara³¹. Totuși, el n-a plecat fără a mai face un gest demonstrativ, prin care își manifesta încă odată ambițiile sale de stăpân al Țării Românești. Dintr-o scrisoare a cancelarului Ioan Imreffî către generalul Sigismund Forgach aflăm că Gabriel Báthory l-a așteptat pe Radu Mihnea la Târgoviște și i-a pretins o scrisoare de supunere în care se declara slugă a principelui. „După cum scrisese și domnia ta, cu turcii ne putem acum potrivi cum vrem, căci și pe voievodul pe care l-am lăsat acum în Țara Românească, <Radu Mihnea n.ns.>, l-au slobozit nu ca pe un prieten al său sau ca pe un vecin ci ca pe o slugă a sa și după cum vrea milostivul nostru domn așa să-l așeze în scaun și îndată ce nu îi place să fie slobod să-l arunce numaidecât: și ca voievodul însuși să se socotească numai sluga adevărată a milostivului meu domn, cu țara sa cu tot, scrisoarea sa despre aceasta am dat-o domnilor soli, să o ducă domniilor voastre”. De menționat că ambițiile demnitarilor unguri nu se opreau aici. Ei se vedeau stăpâni și pe Moldova, „Și pentru Moldova găsim om asemenea și numai

³⁰ Iată cum descriu cronicile muntene această solie: „Bieții români ca să scape de atâtea cruzimi trecură Dunărea în Turcia și scriseră sultanului să le trimită domn pe fiul lui Mihnea și să facă pace” (*Tesaur*, I, p.322); „Și începător al acestui cuget a fost Luca, preasfințitul mitropolit al Ungrovlahiei, om bun de credință,...și cu dânsul toți boierii de țară, care se zic și roșii, cu preoții și poporul, care se adăpostise acolo; care înduplecând pe unul Pană vistierul, albanez, ce știa bine limba turcească; alegându-l deci pentru această însușire, dându-i scrisori către sultan îl trimiseră. Printr-insul vor cere ca domn pe fiul lui Mihnea voievod, care și el se chema Radu, și prin acesta vor scăpa de tirania lui Báthory Gabor” (N. Iorga, *Manuscripte...*, p. 22); „Deci țara văzând atâta răutate, cerșură de la împărăție de le dede domn pre Radu vodă, fecior Mihni vodă turcul. Și veni aici în țară cu steag împărătesc și goni pre Batir Gabâr, de să duse iar la țara lui” (*Istoria Țării Românești 1290-1690...*, p. 87-88); „Boiarii și altă țară, cîți au scăpat, au trecut peste Dunăre; și atîta cruzie a lui Batâr văzînd (din rea chiverniseală), a domnului au scris carte la împăratul turcesc, dînd știre de primejdia ce le-au venit cu Gabâr craiul, rugându-se să le dea și domn cu oști să gonească pre vrăjmaș și îndată le-au dat pe Radul vodă, fecior Mihni vodă (cu oști turci și tătari), carci viinid în țară, l-au gonit pe Batâr Gabor și au rămas țara cu pacc, dar prăpădită de tot, însă tot mulțimea lui Dumnezeu că s-au mintuit de unguri” (*Istoriile domnilor Țării Românești...*, p. 82).

³¹ În scrisoarea adresată la 10 martie 1611 vizirului hasnalei împărătești el se arăta profund nemulțumit de decizia Porții și nu înțelegea de ce cândva lui Mihai Viteazul i-a fost confirmată domnia asupra Transilvaniei, iar lui i s-a refuzat acest lucru pentru Țara Românească: „Iată însă că acesta este rodul și răsplata slujbei mele, ca să fiu socotit mai prejos de Mihai ori alt valah”, în *Lupta pentru unitate națională a Țărilor Române (1590-1630)*, Documente externe, publicate de Radu Constantinescu, București, 1981, p. 239-240, nr. 246.

supus și numai de am putea reocupa hotarul națiunei maghiare”.³² La 2 aprilie 1611, Simion Contarini i-a scris dogelui Veneției despre retragerea lui Gabriel Báthory și intrarea lui Radu Mihnea în Țara Românească³³, iar de la 5 aprilie 1611 este cunoscut primul act intern emis de acest domn³⁴.

Situația lui Radu Mihnea era în acel moment șubredă. A fost impus să presteze omagiul de credință față de principele Transilvaniei pe de o parte, iar pe de altă parte soluția aleasă de boierii munteni pentru aducerea lui în scaunul țării nu era una de durată ci, așa cum am arătat mai sus, una de moment - pentru a-l alunga pe „Deli - crai” din Valahia. După expresia lui N. Iorga, „în țară el nu găsi multe prietenii”³⁵, iar acest fapt avea să iasă în evidență de curând. Dintre membrii Sfatului Domnesc majoritatea au deținut dregătorii și în perioadele anterioare, iar unii erau partizani deschiși ai lui Radu Șerban³⁶.

În același timp când Radu Mihnea urca în scaunul Țării Românești, Radu Șerban și cu Constantin Movilă pregăteau un atac conjugat împotriva principelui Transilvaniei. În acest sens, la 2 aprilie 1611, Georgiu Thurzo a scris comisarilor împăratului de la Viena despre sosirea soliei din Moldova și Țara Românească cu scopul de a pune la punct o întreprindere împotriva lui Gabriel Báthory³⁷. Despre aceste mișcări a aflat de curând și Gabriel Báthory și a început să pregătească armatele pentru luptă³⁸.

Avalanșa era deja declanșată, iar confruntarea devenea inevitabilă. La Constantinopol se știa despre pregătirile belicoase ale domnului Moldovei împreună cu Radu Șerban. Desfășurarea evenimentelor nu era greu de prevăzut. Primul vizat în această privință era proaspătul domn instalat în scaunul de la Târgoviște. Turcii, neputând deocamdată interveni, l-au asigurat pe Constantin Movilă de sprijinul lor, dar totodată l-au avertizat să rămână neutru în disputa din Țara Românească și să nu-l ajute pe Radu Șerban, pentru că dacă avea să procedeze altfel atunci avea să-i înfrunte pe tătari³⁹. Aceste amenințări însă nu au avut rezultatul scontat. În tabăra de la Roman, pregătirile erau în toi, iar la 24 aprilie 1611 se zvonea deja că Radu Șerban l-ar fi alungat pe Radu Mihnea și că ar fi intrat în Transilvania pe la Brașov. În plus, Ștefan Kendi, adversarul lui Gabriel Báthory, stătea la pândă în Moldova cu oști poloneze⁴⁰. Aceste știri, chiar dacă nu corespundeau întru totul adevărului, aveau să anticipeze evenimentele din perioada imediat următoare. La 4 mai 1611, Radu Șerban i-a scris palatinului Ungariei Georgiu Thurzo și Staturilor Ungariei că a adunat armatele și că era gata de campanie⁴¹. Întreaga lună mai a fost dominată de pregătiri intense în vederea acțiunii împotriva principelui Transilvaniei. În acest sens, la 10 mai al aceluiași an, regele Matia

³² Scrisoarea a fost emisă la 19 aprilie 1611 (Veress, *Documente*, VIII, p. 155-157, nr. 119).

³³ Hurmuzaki, *Documente*, IV/2, p. 317, nr. CCCXXIV.

³⁴ Act prin care Radu Mihnea întărește mănăstirii Golgota <Gorgota n.ns.> locul din jurul mănăstirii, iar vecinii sunt scutiți de toate dările, pentru ca să păzească mănăstirea. (*DIR*, B, veac XVII, vol. II, p. 2-4, nr. 3).

³⁵ N. Iorga, *Istoria Românilor*, vol. V, *Viteji*, volum îngrijit de Constanti Rezachevici, București, 1998, p. 383.

³⁶ În actul din 5 mai 1611 (*DIR*, B, veac XVII, vol. II, p. 6-7, nr. 8), în Sfatul domnesc apare și Bărcan stolnicul, conducătorul conspirației împotriva lui Radu Mihnea de la sfârșitul aceluiași an.

³⁷ Veress, *Documente*, VIII, p. 151, nr. 115.

³⁸ Vezi scrisorile lui Gabriel Báthory către ordinul comitatului Krasna și către căpitanul Ioan Szegedi din 14 aprilie 1611 prin care ordonă acestora să pregătească armatele (*Ibidem*, p. 153-155, nr. 117 și 118).

³⁹ N. Iorga, *Studii și documente*, vol. IV, p. XC.

⁴⁰ Veress, *Documente*, VIII, p. 157-158, nr. 120.

⁴¹ *Documente privitoare la Istoria Românilor*, culese de Eudoxiu Hurmuzaki, vol. IV, partea I-a (1600-1649), București, 1882, p. 435-436, nr. CCCLXX, CCCLXXI (în continuare: Hurmuzaki, *Documente*, VI/1).

confirmă lui Constantin Movilă actul de confederație încheiat prin solul său Cezare Gallo prin care se întăreau vechile legături de amiciție între casa austriacă, pe de o parte, și principii Moldovei și Țării Românești pe de alta⁴². Aceste mișcări de forțe din partea adversarilor l-au determinat pe Gabriel Báthory să ceară insistent ajutor din partea Porții pentru a rezista alianței pornite împotriva lui. La 29 mai 1611, Gabriel Báthory trimite o scrisoare marelui vizir prin care îi cere să-i trimită armate împotriva lui Radu Șerban și să ridice în scaunul Moldovei pe Ștefan Bogdan, protejatul său⁴³. Apelurile principelui au rămas fără rezultat. În Țara Românească boierii de-abia așteptau revenirea favoritului lor. În viziunea lor, Radu Mihnea își îndeplinise misiunea și după ce Báthory a fost scos din țară el pur și simplu era de prisos. Fiul unui turcit era prea puțin dorit de țară spre deosebire de Radu Șerban. Armatele, avându-i în frunte pe Radu Șerban și Constantin Movilă au pornit spre Țara Românească. De partea cealaltă, Radu Mihnea s-a pomenit dintr-odată singur în fața adversarilor, fiind părăsit în totalitate de toată armata lui, iar singura soluție era a căta oară refugiul spre raialele turcești de la Dunăre, Giurgiu și Rusciuc⁴⁴. Ultimul act intern cunoscut de la Radu Mihnea din această perioadă datează din 10 mai 1611⁴⁵. La 5 iunie 1611 se știa că Radu Mihnea a fost alungat de Radu Șerban, iar oștirile lăsate cu el de Gabriel Báthory au fost distruse de Mârzești⁴⁶. Pentru fiul lui Mihnea Turcitul urma o nouă perioadă de așteptare în speranța unor vremuri mai bune.

Evenimentele din Țara Românească au dat mari bătăi de cap demnitarilor otomani, care se pare că au sperat până în ultimul moment ca somațiile lor adresate lui Constantin Movilă să-și facă efectul. N-a fost însă așa. La 11 iunie 1611, Simeon Contarini i-a scris dogelui o scrisoare în care descria ultimele evenimente din Țara Românească, precum și problemele care le-a generat această intervenție Porții Otomane⁴⁷. Reacția de la Constantinopol însă se lăsa așteptată. S-a recurs deocamdată la mijloacele diplomatice de soluționare a conflictului. În acest sens, la 17 iunie 1611, Hadji Hasan pașa de Buda a trimis către Ioan Mollart o scrisoare în care condamnă vehement intervenția lui Radu Șerban în Țara Românească, punând accent pe faptul că domnul român ar avea intenția de a sădi neînțelegerea între Poartă și Curtea de la Viena⁴⁸.

Recuperând scaunul Țării Românești, în fața lui Radu Șerban stătea o altă problemă stringentă - alungarea lui Gabriel Báthory din Transilvania. La 19 iunie 1611 el a trimis palatinului Georgiu Thurzo o scrisoare în care arăta că după ce și-a recuperat scaunul domnesc intenționează să-l învingă pe Gabriel Báthory, cel care a tulburat liniștea și pacea. Totodată ruga insistent să i se trimită cât mai degrabă oștile promise⁴⁹. Ni s-a păstrat scrisoarea lui

⁴² Veress, *Documente*, VIII, p. 160-162, nr. 122.

⁴³ *Documente privitoare la Istoria Românilor*, culese de Eudoxiu Hurmuzaki, vol. VIII (1376-1650), București, 1894, p. 337-339, nr. CCCCLXXXVI (în continuare Hurmuzaki, *Documente*, VIII).

⁴⁴ N. Iorga, *Studii și documente*, IV, p. XC. Iată cum descrie Matci al Mirclor abandonarea totală a lui Radu Mihnea: „Aici mă minunez de bunătatea acestui om. Pe acesta toți, înțelegându-se între sine, l-au adus să domnească peste dâșșii, induplecând pe Pană vistierul și cerându-l în scris de la sultanul; și, întărind legătura cu jurământ, prin trădare l-au dat jos” (N. Iorga, *Manuscripte...*, p. 23).

⁴⁵ *DIR*, B, veac XVII, vol. II, p. 9-10, nr. 11.

⁴⁶ Veress, *Documente*, VIII, p. 168-169, nr. 128.

⁴⁷ Hurmuzaki, *Documente*, IV/2, p. 320, nr. CCCXXIX.

⁴⁸ *Ibidem*, IV/1, p. 439-440, nr. CCCLXXIV.

⁴⁹ Veress, *Documente*, VIII, p. 171-172, nr. 131.

Georgiu Thurzo adresată lui Constantin Movilă din aceeași zi în care arată că fiind ocupat de potolirea răscoalei haiducilor, plecarea armatelor spre Transilvania se amână, dar în același timp îl roagă pe domnul Moldovei să-i fie și mai departe statornic în pornirea întreprinderii comune⁵⁰. Drept răspuns Constantin Movilă îi scrie că a pregătit oștirile și că este gata de campanie⁵¹. Evenimentele din Țările Române au degenerat într-un conflict de proporții, iar miza era deținerea supremației în această zonă. Poarta Otomană, la rândul ei, a mobilizat, după spusele lui Puysieulx, 20000 de tătari și 20000 de turci care se îndreptau din Rumelia spre Țara Românească sub conducerea lui Omer pașa⁵². Menirea acestei armate era să readucă întreg spațiul românesc sub ascultarea Porții. Era clar că, fie Poarta pierde cele trei țări române, fie le readuce sub obediența ei. Sugestivă în acest sens este scrisoarea lui Terjaki Hassan pașa vizir de Buda către consilierul imperial Ioan Molart. Răspunzând acuzelor aduse de către demnitarul austriac, Terjaki Hassan a spus că Gabriel Báthory a fost ajutat în campania sa din Valahia pentru că Radu Șerban a fost necredincios Porții. Poarta, la rândul ei, a pus în locul lui Radu Șerban pe Radu Mihnea, instalat de Gabriel Báthory. Funcționarul turc afirma că Transilvania, Moldova și Țara Românească aparțineau de multă vreme Porții, care e obligată a le veni în ajutor. Acest gest în viziunea pașei nu era deloc în contradicție cu „sfânta pace”, după cum a fost acuzat de către Ioan Molart⁵³. Între timp, spre sfârșitul lunii iunie, Radu Șerban cu forțe polone a intrat în Transilvania⁵⁴, începând punerea în practică a planului său privitor la Ardeal. La 5 iulie 1611 căpitanul Andrei Doczy scria palatinul Georgiu Thurzo că domnul Țării Românești se afla cu întreaga sa oaste la Rucăr nu departe de Brașov⁵⁵.

Alegerea lui Gabriel Báthory principe al Transilvaniei a generat un conflict între acesta și cetățile săsești din Ardeal. Gabriel Báthory, după cum se știe, nu agreea autonomia orașelor săsești⁵⁶. În conflictul lor cu principele Transilvaniei, brașovenii au căutat să încheie alianțe împotriva lui. În primăvara anului 1611, solii Brașovului au dus tratative cu Radu Șerban și cu nobilii aflați în opoziția lui Gabriel Báthory, Ștefan Kendi și Sigismund Kornis⁵⁷.

La 19 iunie 1611, Gabriel Báthory se afla în Țara Bârsei, așteptând atacul lui Radu Șerban. A pus să fie închise toate pasurile din curbură Carpaților: Pasul Oituz, Tabla Buții, Predeal (Valea Timișului) și Branul. În aceste condiții, un eventual atac din partea lui Radu Șerban putea veni doar dintr-o zonă lăaturalnică și numai dacă se încerca traversarea munților printr-o potecă nepăzită. Astfel colaborarea dintre brașoveni și Radu Șerban avea să dea roade atunci când dorobanții din acest oraș⁵⁸ i-au indicat un drum folosit

⁵⁰ *Ibidem*, p. 173, nr. 132.

⁵¹ *Ibidem*, p. 176-177, nr. 135.

⁵² *Documente privitoare la Istoria Românilor*, urmare la colecțiunea lui Eudoxiu Hurmuzaki, supliment I, vol. I (1518-1750), documente culese de Gr.G. Tocilescu și A.I. Odobescu, București, 1886, p. 136, nr. CCVIII (în continuare: *Hurmuzaki*, Supliment I, vol. I).

⁵³ Veress, *Documente*, VIII, p. 177-180, nr. 136.

⁵⁴ *Hurmuzaki*, Supliment I, vol. I, p. 135, nr. CCVII.

⁵⁵ Veress, *Documente*, VIII, p. 181-182, nr. 138.

⁵⁶ Binder Pavel, *Ostași din Țara Românească în solda magistratului din Brașov (1612)*, în „Studii și Materiale de Muzeografie și Istorie Militară”, vol. IX (1976), p. 47.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 48.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 48.

de negustorii brașoveni în comerțul lor cu Țara Românească⁵⁹. Oștirea lui Radu Șerban a urmat indicațiile dorobanților brașoveni și la 9 iulie 1611 a traversat munții și a zdrobit stăjile lui Gabriel Báthory. În ziua următoare avea să fie dată lupta între cele două armate. Radu Șerban a repurtat o victorie importantă asupra oștilor conduse de Gabriel Báthory⁶⁰. Despre această izbândă Radu Șerban avea să scrie la 14 iulie din Brașov lui Georgiu Thurzo⁶¹. Coaliția îndreptată împotriva principelui Transilvaniei câștiga astfel o importantă bătălie. Iar în cuprinsul acestei coaliții un loc important îl ocupau brașovenii, care, așa cum am arătat mai sus, au adus o contribuție importantă victoriei lui Radu Șerban⁶². Între timp la Brașov s-au mai dat câteva lupte terminate și acestea cu victoria lui Radu Șerban⁶³. Succese lui Radu Șerban nu au avut însă rezultatul scontat. Având în memorie faptele și ambițiile lui Mihai Viteazul, imperialii au socotit de cuviință să-l tempereze pe domnul român. Curtea de la Viena se neliniștea ca nu cumva Radu Șerban să pornească pe urmele viteazului voievod de la sud de Carpați și să se declare principe al Transilvaniei. În acest sens, pentru a evita eventualele neplăceri, regele Matia II, socotind probabil că partida este jucată, ordonă lui Georgiu Thurzo să-l trimită fără răgaz în Transilvania pe Sigismund Forgach cu oștile sale, iar pe Cesar Gallo să-l păzească pe Radu Șerban să se conformeze în toate cuprinsului confederației încheiate între imperiali și Radu Șerban⁶⁴. Și dogele Venetiei era înștiințat în acest sens: Gabriel Báthory, bătut iarăși de către Radu Șerban, a fugit la Sibiu, iar pentru că Radu Șerban voia să ocupe Ardealul, regele a trimis acolo pe Forgach și pe Nagy pentru a-l opri⁶⁵.

Succesele lui Radu Șerban din Ardeal au neliniștit mult Poarta, care s-a văzut pusă în postura de a pierde toate cele trei țări române dacă nu lua măsuri urgente. Se pare că ea n-a fost gata să reacționeze prompt în față unei asemenea evoluții. O intervenție otomană în acest sens era însă de așteptat în timpul cel mai apropiat. Într-o scrisoare din 2 august 1611 palatinul Georgiu Thurzo îl felicită pe Radu Șerban cu ocazia succesului de la Brașov, dar totodată îi transmite că prin zvonurile lansate de Gabriel Báthory în

⁵⁹ Constantin Rezachevici, *Neobișnuitul drum peste Carpați al oștii lui Radu Șerban, înaintea bătăliei de lângă Brașov cu Gabriel Báthory (iulie 1611)*, în „Cumidava”, VIII (1974-1975), p. 119-131. Idem, *Radu Șerban și epoca sa...*, p. 15-16. Întreaga discuție asupra acestei probleme, în Idem, *Note și comentarii*, în N. Iorga, *Istoria românilor*, vol. V, ediția a II-a, București, 1998, p. 393-394, nota 48.

⁶⁰ Iată cum redau cronicile muntene această bătălie: „Șerban ș...ț trecură între munți la Brașov și în luna lui iunie, în ziua sfinților apostoli Petru și Pavel dederă o bătălie atât de cruntă, încât uciseră multime nespūsă de inamici: douăzeci și cinci de mii fu numărul celor căzuți...Însuși Bator Gabor se puse pe fugă și până să treacă apa mai era să se înece” (*Tesaur*, I, p. 133-134); „Decii puindu-și zioa să se afle cu toții, s-au pornit oștile de aicea și Șerban-vodă cu ai lui de pe ceaea parte, au intrat de odată și au tăbărât în luncile Brașovului, mai înainte de S-ti Petru și numai de cit veni și Batăr Gabor cu oști. Cari lovindu-se în zioa de S-ti Petru, atît au bătut pe unguri, cât de abiea au scăpat craiul de au intrat în Sibii” (*Istoriile domnilor Țării Românești...*, p. 83); „Și numaidecit treacură muntele, tăbărându-se în luncile Brașovului. Și dederă război mare în zioa lui Sfetii Petru. Și aciiși dēde Dumnezeu de birui pre vrăjmașul lui, pre Batăr Gabār” (*Istoria Țării Românești...*, p. 88).

⁶¹ Veress, *Documente*, VIII, p. 185-186, nr. 143.

⁶² Pe lângă gestul dorobanților brașoveni, care i-au indicat lui Radu Șerban calca prin munți, mai menționăm și luarea de poziție a oficialităților brașovene care nu au permis după 20 iunie 1611 lui Gabriel Báthory să intre în cetate pentru achiziționa proviantă, praf de pușcă, plumb, sulite și alte arme (Pavel Binder, *op. cit.*, p.48, nota 7).

⁶³ N. Iorga, *Studii și documente*, IV, p. 154-156, nr. XVII.

⁶⁴ Scrisoarea datează din 28 iulie 1611 (Veress, *Documente*, VIII, p. 195-196, nr. 149).

⁶⁵ *Ibidem*, p. 199, nr. 152.

Transilvania avea să vină un ajutor turcesc avându-l în frunte pe Omer pașa, care și trecuse Dunărea pe la Rusciuc⁶⁶.

Lipsa unei strategii comune i-a permis lui Gabriel Báthory să se închidă în cetatea Sibiului. Într-o scrisoare din 4 august 1611 generalul Sigismund Forgach scria palatinului Georgiu Thurzo că Gabriel Báthory s-a închis în Sibiu, Radu Șerban la acel moment nu era acolo cu toate că a convocat o întrunire a ardelenilor la Cincul Mare⁶⁷. Zvonurile lansate de Gabriel Báthory despre ajutorul turcesc ce trecuse deja Dunărea pe la Rusciuc s-au dovedit a fi simple invenții. Astfel, la 20 august 1611 Simeon Contarini scria din Constantinopol dogelui că solii trimiși de Radu Șerban la Poartă pentru a-i obține confirmarea de la Poartă pentru domnia în Țara Românească au fost arestați. Radu Mihnea în vremea ceea se retrăsese la Rusciuc, iar în capitala Imperiului Otoman domnea o confuzie profundă în legătură cu lucrurile care se petreceau la nord de Dunăre⁶⁸. În aceste condiții s-a întrunit Divanul pentru a lua în dezbatere situația de la nord de Dunăre. S-a luat hotărârea să-l trimită pe Ibrahim ceauș în ajutorul lui Gabriel Báthory. În aceeași perioadă s-a pus problema transformării Țării Românești în pašalâc turcesc prin așezarea acolo a unui sangeacbei, pentru că, după considerentele demnitarilor otomani, „altfel în acele părți nu va fi liniște”⁶⁹. Ambasadorul venețian de la Viena scria dogelui despre învoiala făcută de către Gabriel Báthory și turci, prin care principele Transilvaniei primea ajutor otoman în schimbul unor cetăți⁷⁰.

Așadar, situația se inversa în defavoarea alianței îndreptate împotriva lui Gabriel Báthory. La mobilizarea turcească s-a adăugat cea tătărească. Și astfel pentru otomani a început campania de restabilire a influenței sale la nord de Dunăre, grav periclitată de evenimentele petrecute în vara anului 1611. Din 3 septembrie 1611 datează o scrisoare în care se vorbește că tătarii intrând în Țara Românească „au devastat-o cu foc și cu sabia, după ce mai înainte ea fusese cu totul ruinată de transilvani”⁷¹. La 7 septembrie 1611 oștirea turco-tătară a intrat prin pasul Buzăului în Țara Bârsei și a pus capăt campaniei lui Radu Șerban din Transilvania. Această armată probabil l-a reinstalat pe Radu Mihnea pe tronul Țării Românești.

Atunci în fața lui Radu Mihnea s-a pus în primul rând problema consolidării domniei. Cu toate că după numeroase eșecuri el acumulasese o anumită experiență, situația în care se afla atunci nu-i era deloc favorabilă. Puțini boierii munteni agreau domnia lui. În politica sa internă trebuia să se bazeze pe forțe care îi erau fidele. În primul document intern cunoscut din această perioadă, emis la 15 septembrie 1611 în Sfatul domnesc îi întâlnim, în ordine, pe Tudori mare ban, Vintilă mare vornic, Nica mare logofăt, Dediul mare vistiernic, Cârstea mare spătar, Panait mare stolnic, Bratul mare comis, Lupul mare paharnic, Fota mare postelnic⁷². Doar Nica mare logofăt a fost păstrat de Radu Mihnea în Sfat⁷³. În același timp, izvoarele remarcă un aflax

⁶⁶ *Ibidem*, p. 196-198, nr. 150.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 198-199, nr. 151.

⁶⁸ Hurmuzaki, *Documente*, IV/2, p. 323, nr. CCCXXXIV.

⁶⁹ Veress, *Documente*, VIII, p. 199-200, nr. 153.

⁷⁰ Hurmuzaki, *Documente*, VIII, p. 340-341, nr. CCCXC; Veress, VIII, p. 200-201, nr. 154.

⁷¹ *Ibidem*, Supliment I, vol. I, p. 137, nr. CCXII.

⁷² *DIR*, B, veac XVII, vol. II, p. 17-16, nr. 17.

⁷³ Componenta Sfatului domnesc al lui Radu Șerban ni s-a păstrat într-un singur act emis la 8 septembrie 1611, unde Nica este întâlnit ca mare vistiernic (*Ibidem*, p. 12-13, nr. 15). Cât privește pe

important de elemente sud-dunărene pe care noul domn le-a adus cu el în țară⁷⁴. Noile condiții impuneau stabilirea unor direcții proprii de politică internă și externă.

În situația creată, asigurarea liniștii din exterior devenea prioritară. Radu Șerban, cu toate că a fost învins, reprezenta un pericol permanent pentru domnia lui Radu Mihnea și putea reveni oricând cu noi forțe în țară. De aceea, se impunea luarea de măsuri care ar fi putut anihila eventualele complicații venite din partea rivalului său. După cum am văzut mai sus, în timpul campaniei din Transilvania între Brașov și Radu Șerban a existat o strânsă colaborare. Problema care stătea în fața lui Radu Mihnea era să anuleze această alianță și să-i atragă pe demnitarii brașoveni de partea sa. Importanța unei asemenea înțelegeri cu ei era mare. Prin poziția sa geografică, Brașovul reprezenta un loc perfect pentru refugiu, dar și o bază solidă pentru un eventual atac fulger la sud de Carpați. Astfel, la 12 septembrie 1611, la câteva zile de la revenirea în scaunul Țării Românești, Radu Mihnea trimitea o solie la Brașov care avea asupra ei un tratat de colaborare și ajutor reciproc. Din textul tratatului rezultă că acesta a fost încheiat „spre binele săracilor și spre folosul ci(n)stitului împărat”. Dintre clauzele lui reținem „prietenului domniilor lor să le fim prieten, iar neprietenului neprieten să le fim”. Domnul Țării Românești se declară gata a colabora și a-l ajuta pe oricine ar fi „domnu despuitori Țării Ardealului”. Principalele clauze însă îi privesc pe adversarii săi: polonezi, austrieci, dar mai ales Radu Șerban. În cazul că brașovenii aflau ceva despre aceștia trebuiau să-l anunțe și pe Radu Mihnea: „Alt ce vor înțelege domnia lor, ori pe furiș, ori pe fățiș, vare despre Țeara Leșească, vare despre Țara Nemțească, vare despre Șărbănu vodă, de vreo răutate a ci(n)stitului împărat și a noastră să aibă a ne da știre în toat(ă) vrém(ea)”. Înțelegerile dintre demnitarii brașoveni și Radu Șerban din acel moment trebuiau să fie abandonate: „iar despre Șărbănu vodă ce tocmeală și cuvinte și legătură vor fi avut până acmu de astăzi înainte să aibă acéli toate a se lăsa și a se puni jos.” Radu Mihnea cerea de la brașoveni muniții, praf de pușcă și plumb, conform vechilor înțelegeri, pe care probabil brașovenii le-au avut cu Radu Șerban: „Alta de rândul ierbii de pușcă și plumbu și ce va trebui de altele și cu bani și făr(ă) bani cum iaste scris în cartea domniilor lor cea de tocmeală să ne dea”. În cazul în care ar fi fost scos din scaun Radu Mihnea cerea ca să i se ofere refugiu în cetate pentru el și pentru efective sale militare, „iar domnia mea să aibă cetatea deschisă despre domnia lor să intrăm măcar cu 300 de oameni, iar alaltă oaste a noastră să aibă a se aciua supt cetate afară și să aibă apărământ despre cetate.”

În primăvara anului 1611, Radu Mihnea era chemat de boieri pentru a-l alunga din țară pe Gabriel Báthory. Această soluție aleasă de boierii munteni

Lupul marele logofăt din sfatul domnesc al lui Radu Șerban, acesta probabil este o altă persoană decât paharnicul Lupul Mehedințeanu, întâlnit în sfatul domnesc al lui Radu Mihnea. Într-o scrisoare a regelui Matei din 22 ianuarie 1612 apar două persoane cu acest nume: unul paharnic, iar celălalt logofăt (Hurmuzaki, *Documente*, IV/1, p. 465, nr. CCCXCII).

⁷⁴ „con muchos italianos que ha recibidos en su servicio...”, în A. Ciorănescu, *Documente privitoare la istoria românilor culese din arhivele din Simancas*, București, 1940, p. 233-234, nr. CDLXXXIII; Conspirația lui Bărcan stolnicul a avut și un pronunțat caracter antigrecesc (*Manuscripte...*, p. 23; *Tesaur*, I, p. 335-336; *Istoria Țării Românești...*, p. 89-90; *Istoriile domnilor Țării Românești...*, p. 84-85), deși principalul obiectiv al mișcării îl reprezenta înlăturarea lui Radu Mihnea din scaun (Constantin Rezachevici, *Fenomene de criză social-politică în Țara Românească în veacul al XVII-lea*, în SMIM, IX (1978), p. 61-64).

era singura posibilă pentru a scăpa de „craiul nebun”. După retragerea lui Gabriel Báthory, boierii munteni au inițiat demersuri pentru readucerea lui Radu Șerban în tronul Țării Românești. De partea cealaltă, la urcarea în scaun Radu Mihnea a fost impus să presteze omagiu principelui Transilvaniei⁷⁵, devenindu-i vasal. Aceste exemple confirmă faptul că domnia lui Radu Mihnea din primăvara anului 1611 a fost șubredă atât pe plan extern cât și pe plan intern. Or, lucrurile se schimbă în toamnă, atunci când o puternică armată turcească l-a restabilit pe tronul Țării Românești. Acum el nu mai depindea de principele de peste munți și primea posibilitatea să-și urmărească propriile sale interese și să-și desfășoare propria sa politică⁷⁶. În acest sens tratatul de colaborare cu Brașovul reprezenta un bun început al unei cariere remarcabile, încununată cu numeroase realizări atât pe plan intern cât și pe plan extern. Acest tratat se pare că era în egală măsură avantajos și pentru brașoveni. Radu Mihnea s-a angajat să-l convingă pe conducătorul expediției turcești să nu invadeze Țara Bârsei⁷⁷.

Pentru prima oară facsimilul acestui document a fost publicat de Mika Sándor. Chiar dacă nu a indicat anul emiterii actului, textul din paginile respective se referea la evenimentele petrecute în anul 1612⁷⁸. N. Iorga știa de această lucrare și probabil a fost influențat de ea.

În Transilvania, pentru documentele redactate în slavonă sau română, s-a folosit până în secolul al XVII-lea era bizantină cu începutul anului la 1 ianuarie, ca și în Moldova de până la domnia lui Petru Șchiopul. Introducerea stilului bizantin bisericesc de 1 septembrie a putut să se producă în perioada după septembrie 1602 și înainte de octombrie 1612⁷⁹. Așa putem explica rezumatul înregistrat pe verso documentului: *“Des Radul Wayda sein Confederation mitt der Stadt Cron Anno 1612, 12 septembris”*, pe care l-au menționat și N. Iorga și I. Lupaș. În perioada încheierii tratatului dintre Radu Mihnea și orașul Brașov în Transilvania se făcea trecerea de la stilul de 1 ianuarie la cel de 1 septembrie. Cel care a întocmit acest rezumat, probabil nu a ținut cont de realitățile cronologice din Țara Românească, diferite de cele din Transilvania, și astfel a trecut anul 1612, în loc de 1611. Am dori să mai insistăm asupra unui aspect. Încheierea acestui tratat, după cum am văzut mai sus, a fost pusă în istoriografia românească pe seama acțiunilor lui Andrei Géczy din anul 1612. Probabil că atunci, în luna septembrie, a fost reînnoit tratatul dintre orașul Brașov și Radu Mihnea. Inițiativa a venit de astă dată din partea brașovenilor aflați în conflict cu principele Gabriel Báthory⁸⁰. Cuprinsul

⁷⁵ În toate documentele interne și externe din perioada anilor 1611-1613, Gabriel Báthory a păstrat în titulatură formula „Valachiae Transalpinaeque princeps”.

⁷⁶ În acest sens ne alăturăm părerii expuse de N. Iorga: „El <Radu Mihnea n. ns.> începuse o politică proprie condusă cu dibăcie și demnitate” (N. Iorga, *Istoria românilor*, V, p. 384).

⁷⁷ C. Rezachevici, *Politica internă și externă...*, p. 12; Idem, *Radu Șerban și epoca sa...*, p. 16.

⁷⁸ Mika Sándor, *Weiss Mihály, egy szász államférfi a XVII századból*, Budapest, 1893, p. 192-194 (am folosit traducerea din maghiară a lui Miklos Francisc).

⁷⁹ I. Ionașcu, *op. cit.*, p. 419.

⁸⁰ În acest sens avem mențiuni despre un schimb intens de delegații în luna septembrie 1612 (*Ibidem*, p. 192-194). Autorul făcea precizarea că forma și conținutul tratatului au fost trecute în *Stadthannenrechnunghen* (Darea de seamă a orașului) la 21 septembrie 1612. Această datare a fost preluată și de A.D. Xenopol, numai că el a indicat greșit anul: 1611 în loc de 1612. Din descrierea actului aflăm că acesta era un pergament cu șnur de mătase, iar prețul lui era de 2 florini și 30 de dinari; documentul a fost dus și predat domnului la 27 septembrie 1612 de către Forgach Mihály și Kristof Greissing. Tot atunci ei au depus jurământul în fața domnului în numele orașului (*Ibidem*, p. 194;

tratatului încheiat la 1612 repeta probabil prevederile celui din 1611. Textul lui însă nu ni s-a păstrat. Radu Mihnea a fost obligat să participe la conflictul din Transilvania de partea brașovenilor, dar după câte se pare a făcut-o fără mare tragere de inimă. Păstrarea *status-quo* - ului era pentru domnul Țării Românești mult mai importantă decât angajarea într-un conflict fără siguranța unei reușite⁸¹. De aceea, el s-a conformat cererii otomanilor de a trimite ajutoare brașovenilor, dar contingentele muntene nu s-au situat la nivelul așteptărilor. Bilanțul confruntării este cunoscut: Gabriel Báthory s-a menținut încă un an în scaun, iar judele Brașovului Feer Mihaly avea să cadă în lupta de la 16 octombrie 1612⁸².

În concluzie, încheierea tratatului între Radu Mihnea și orașul Brașov a avut loc la 12 septembrie 1611. Cea mai concludentă dovadă în acest sens este data care conține acest act. În plus, desfășurarea evenimentelor din această perioadă precum și prevederile tratatului corespund întru totul anului 1611. De aceea, datarea încetățenită de un secol în istoriografie trebuie abandonată. În luna septembrie 1612, acest tratat a fost reînnoit. Și cu toate că prevederile tratatului posibil le repetau pe cele de un an înainte, contextul încheierii lui este cu totul altul.

Eroarea în datarea actului din 12 septembrie 1611 a fost determinată de necunoașterea unor realități cronologice din diplomatica românească, dar și de faptul că niște evenimente de importanță majoră petrecute în Transilvania au avut loc la un an distanță: în luna septembrie 1611, Radu Șerban a fost forțat să părăsească Transilvania, iar în toamna anului 1612, Andrei Géczy a încercat să dobândească tronul Transilvaniei. De aceste două evenimente diferite se leagă încheierea tratatului între Radu Mihnea și orașul Brașov la 12 septembrie 1611 și reînnoirea lui în luna septembrie 1612. Primul tratat astfel a fost confundat cu al doilea, al cărui original nu s-a păstrat. Totodată, o datare corectă a documentului aflat în atenția noastră clarifică multe din aspectele legate de contextul intern și extern al evenimentelor petrecute la nord de Dunăre în anul 1611.

În continuare dăm o nouă ediție, pe care o socotim necesară, a textului tratatului încheiat între Radu Mihnea și orașul Brașov la 12 septembrie 1611. Actul a fost colaționat cu prof. univ. dr. Ioan Caproșu, care ne-a pus la dispoziție fotocopia actului. În editarea textului tratatului s-a ținut cont de regulile de transcriere adoptate de colectivul de editori al Bibliei din 1688⁸³.

† Въ Х(рист)Ѧ Б(о)га бл(а)говѣрнѣи православнои вѣра
хр(и)стіанства, аз, раб Г(оспод)Ѧ Б(ог)Ѧ моєг(о) И(ѡ)с(Ѧ) Х(ри)с(т)Ѧ,
Іѡ Радѡ воевода, Б(о)жѣ м(н)л(о)стіє, Б(о)жѣм дарованієм
г(ос)п(о)д(Ѧ)рь въсое Земле Влашкоє, с(ы)нь великаг(о) Мнхнев(Ѧ)
воевода.

N. Iorga, *Socotelile Brașovului...*, p. 135-136; pentru desfășurarea evenimentelor din această perioadă vezi Maja Philipp, *Michael Weiß. Sein Leben und Wirken in Wort und Bild*, Bukarest, 1982, p. 75-92.

⁸¹ Aflând despre posibilitatea ca însuși Radu Mihnea să participe la campania din Ardeal, boierii din țară i-au scris din nou lui Radu Șerban la 12 septembrie 1612, chemându-l cu ajutoare imperiale: "De aceea rugăm pe domnia voastră, dacă are vreun ajutor de la Curtea Domnească, ca să poată veni, să vină fără întârziere; fiindcă de acum e timpul, noi toți suntem pregătiți...Dacă nu rugăm de asemenea pe domnia voastră să ne înștiințeze, astfel încât noi să ne descurecăm totuși altfel" (Hurmuzaki, *Documente*, IV/1, p. 479-480, nr. CCCCIIX (traducere din latină de Roxana Onofrei). O scrisoare a oștirii muntene în același sens a fost scrisă la 15 septembrie 1612 (*Ibidem*, p. 480, nr. CCCCX).

⁸² N. Iorga, *Studii și documente*, IV, p. CVI.

⁸³ *Notă asupra ediției*, la *Monumenta linguae dacoromanorum. Biblia 1688*, pars V, *Deuteronomium*, îngrijirea editorială a volumului: Vasile Arvinte și Ioan Caproșu, Iași, 1997, p. 98-99.

Cătră aceasta ce se cade a fi și a se ști întru domni și întru țer(i), spre binele săracilor și spre folosul ci(n)stitului împărat, făcut-am tocmeală, și leg(ă)tură, și jurământu cu preaci(n)stiții și buni prietenii noștri, vecini de aproape, jupan Feer Mihali județul i 12 pângari cu 100 de bătrâni, svétnicii cet(ă)ții Brașovului, și cu toț(i) cet(ă)țenii cum să fim întru o credință și într-un gând cu toat(ă) inima: însă prietenului domniilor lor să le fim prieteni, iar neprietenului neprieten să le fim. Și Domnul Dumnezeu să ferească de răutate să vă avea a căde cetate și domniile lor vre-ntru o nevoie sau răutate, noi să avem a fi cu ajutori în toat(ă) vrém(ea). Însă și de ne va dărui Domnul Dumnezeu carele va sta a fi domnu despuitori Țărâi Ardealului, iar domnia lor să aibă a nevoi și a face în acest chip, spre aceast(ă) tocmeal(ă) în cé legăm cu domnia lor, așijderea și cu domnia lui să fim întru viața noastră.

Alt(a), ce vor înțelége domnia lor, ori furiș, ori fățiș, vare despre Țeara Leșască, vare despre Țeara Nemțească, vare despre Șărban vodă, de vreo răutate a ci(n)stitului împărat și a noastră să aibă a ne da știre în toat(ă) vrém(ea).

Așijderea și noi de vom înțelége de vreo parte spre răutatea domniilor lor și a țerăi să avem a da în știre domniilor lor; iar despre Șărban vodă ce tocméli, și cuvinte, și ce leg(ă)tur(ă) vor fi avut până acmu, de astăzi înainte să aibă acéli toate a se lăsa și a se puni jos.

Alta, de rândul ierbii de pușcă și plumbu și ce va tribui de altele, și cu bani și făr(ă) bani, cum iaste scris în cartea domniilo(r) lor, cea de tocmeal(ă), să ne dea.

Alt(a), să mă voi afla domnia mea în slujba ci(n)stitului împărat și întru ajutoriul domniilor lor, și Dumnezeu nu dea să ni se va întâmpla de vrăjmașii noștri și ai domniilor lor vreo înfrângere, iar domnia mea să aib(ă) cetatea deșchisă despre domnia lor să întrăm măcar și cu 300 de oameni, iar alalt(ă) oaste a noastră să aibă a se aciuia supt cetate, afar(ă), și să aibă apărământ despre cetate.

În acesta chip, de vor avea a țini domnia lor aceast(ă) credința, și leg(ă)tur(ă), și tocmeal(ă) neclintit(ă), și noi iar, așijderea, să avem a ținea. Juru-mă domnia me și cu toți boiarii domnii m(e)le pre Tatăl, și pre Fiiul, și pre D(u)hul Svânt, unul Dumnezeu, cum vom ținea acest jurământ în toat(ă) viața noastră cât(ă) ne va dărui Dumnezeu. Și cine cum va ține acest jurământ așa să-i ajute și Dumnezeu.

Икож(е) и бѣдетъ въ вѣки.

Пис(ал) времѣя луг(о)ф(ет), м(ѣ)с(а)ца септ(емвріа) въ д(ь)ни, в(ъ) лѣту ут лѣам 3РР.

† М(илос)т(нѣи) Іу Радѣл в(о)в(о)да, м(н)л(о)ст(і)ю Б(о)ж(іе)ю,

г(о)с(по)д(и)н(ъ).

EDIȚII:

Facsimil: Mika Sándor, *Weiss Mihály, egy szász államférfiu a XVII századból*, Budapest, 1893, p. 195 (fără a fi datat);

Text: N. Iorga, *Socotelile Brașovului*, 131-132 (publicat cu anul 1612); Idem, *Brașovul și românii*, 284-286 (publicat cu anul 1612); I. Lupaș, *Documente istorice transilvane*, vol. I, (1599-1699), Cluj, 1940, nr.47, p. 96-98 (publicat cu anul 1612, facsimil la p. 98); *DIR*, B, Țara Românească, veac XVII,

vol. II, (1611-1615), București, Editura Academiei, 1951, p. 13-14, nr. 16 (publicat cu anul 1611);

Rez: *Documente privitoare la Istoria Românilor*, culese de Eudoxiu Hurmuzaki, volumul XV. Acte și scrisori din arhivele orașelor ardelen (Bistrița, Brașov, Sibiu), publicate după copiile Academiei Române de N. Iorga, partea II (1601-1825), București, 1913 p. 856, nr. MDCCVIII (publicat cu anul 1612); *Condica tratatelor și a altor legăminte ale României 1354-1937*, întocmită sub auspiciile Ministerului Afacerilor Străine de F.C. Nano, vol. I, Partea istorică (De la 1354 până la Unirea Principatelor), București, Monitorul Oficial, 1938, p. 42, nr. 200 (publicat cu anul 1612); *Catalogul documentelor românești din Arhivele Statului Brașov*, vol. I (1521-1799), la alcătuirea catalogului au colaborat C.A. Stoide, Melania Runceanu, Candid Mușlea, Dumitru Limona, Ion Danciu, Vera Vinițchi, Eugenia Barna și Violeta Stanciu, Studiu introductiv de C.A. Stoide, București, 1955, p. 2, nr. 6 (publicat cu anul 1611); Ion Ionașcu, Petre Bărbulescu, Gheorghe Gheorghe, *Tratatele internaționale ale României 1354-1920*, Texte rezumate, adnotări, bibliografie, București, Editura Științifică și enciclopedică, 1975, p. 98, nr. 244 (publicat cu anul 1612); *Dicționar diplomatic*, Colectiv de coordonare: Petre Bărbulescu, Ionel Cloșcă, Nicolae Ecobescu, Nicolae Forino, Dinu C. Giurescu, Edwin Glaser, George Macovescu, Romulus Neagu, Traian Silea, București, Editura Politică, 1979, p.861 (publicat cu anul 1612); *Politica externă a României. Dicționar cronologic*, autori Mircea Babeș, Cristian Popișteanu, Valeriu Stan, Ion Calafeteanu, Șerban Rădulescu - Zoner, Nicolae Stoicescu, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1986, p. 70 (publicat cu anul 1612).

**Sur le traité de Radu Mihnea avec la ville de Braşov
du 12 septembre 1611**

Résumé

Le travail *A propos du traité de Radu Mihnea avec la ville de Brasov du 12 septembre 1611* aborde un problème non clarifié de l'historiographie roumaine. Réexaminant toute l'information historique sur la base de documents originaux nous amenons une contribution importante à la clarification d'un moment politique très important pour l'histoire médiévale des trois pays roumains médiévaux. La conclusion du traité entre la ville de Brasov et Radu Mihnea a eu lieu le 12 septembre 1611. La date qui contient cet acte, le déroulement des événements de cette période, de même que les prévisions du traité correspondent à toute l'année 1611. Partant de cela la datation acceptée depuis un siècle par l'historiographie roumaine doit être abandonnée. En septembre 1612 ce traité a été prorogé, mais le contexte de son parachèvement était tout autre. L'erreur a été déterminée par la non connaissance des réalités chronologiques de la diplomatie roumaine des premiers éditeurs de l'acte. Plus tard, l'erreur de datation a été reproduite automatiquement par la majorité des éditeurs et des spécialistes qui se sont occupés de cette période. De plus, deux événements d'importance majeure dans l'histoire de la Transylvanie se sont déroulés à un an de distance: au mois de septembre 1611, Radu Serban a été forcé d'abandonner la Transylvanie, et en automne de l'année 1612, Andrei Géczy a essayé de conquérir le trône de Transylvanie. A partir de ces deux événements différents se noue la conclusion du traité entre Radu Mihnea et la ville de Brasov le 12 septembre 1612 et sa prorogation au mois de septembre 1612. Par cette étude nous essayons d'éclaircir ce cas extrêmement important pour la connaissance des événements qui se sont déroulés dans les Pays roumains durant l'année 1611.